

Nastavni plan i program u nastavi bosanskog jezika i književnosti u Republici Srbiji, za prvi razred srednje škole

Ciljevi i zadaci nastave na bosanskom jeziku i književnosti

U okviru nastave književnosti na bosanskom jeziku, kod učenika treba prije svega razviti estetski kriterij za sve ono što je univerzalno vrijedno i dobro. Treba ih osposobiti za razumijevanje književnih pojava u svjetskoj književnoj riznici, bez uobičajenog dosadašnjeg zapostavljanja pojedinih književnih sadržaja.

Učenici moraju razviti sposobnost za samostalnu interpretaciju i istraživanje književnih djela i naučiti da pristupaju stručnoj literaturi o književnosti.

U obradi književne historije, učenici treba da razlikuju književne pravce, epohe, stilska razdoblja, kao i specifične književne pojave. U oblasti književne hronologije učenici treba da znaju vrijeme, stilske osobine, centre, predstavnike, djela i vrste karakteristične za pojedino razdoblje.

Budući da u odgojno – obrazovnom sistemu jezik i književnost imaju primarnu ulogu, njegovanje jezika i književnosti je od najvećeg značaja u razvoju kulture jednog naroda. Kao nastavni predmet jezik se, s toga, ne proučava da bi sam sebi bio svrha, nego kao predmet koji pomaže u cjelokupnom razvoju učenika.

Nastavom bosanskog jezika i književnosti učenike osposobljavamo za komunikaciju bez koje ne mogu spoznati ni sebe, ni svijet oko sebe. Ta im komunikacija opet, omogućava da pristupe nacionalnoj i svjetskoj kulturi, bogatoj zadužbini, putem govorne i pisane riječi.

Potpunije ovladavanje tim komunikacijskim sredstvom čini učenike sigurnijim primaocima odgojnih poruka. Istovremeno kod učenika razvijamo ljubav prema jeziku i narodu koji se tim jezikom izražava i ostvaruje svoja kulturna dobra; podstičemo želju za spoznavanjem, učenjem i što sigurnijom upotrebom tog jezika, ali i volju da se vlastitim naporima i mogućnostima ta želja ostvaruje kao pozitivan, tolerantan i kulturnan odnos prema drugim jezicima i narodima.

Nastava jezika treba da se izvodi u najužoj povezanosti s književnim tekstom. Ona ima svoj sadržaj, svoje metode i svoj cilj, spaja misaone, osjećajne, funkcionalne i estetske momente

jer je jezik, kao najsavršenije sredstvo sporazumijevanja, vezan za misao, pa su mišljenje i jezik u stalnom jedinstvu. Promatranjem tekstova u pismenom ili usmenom emitiranju, učenici zapažaju jezičke činjenice i njihova obilježja, razvijaju logičko zaključivanje i apstraktno mišljenje, nužno za spoznaju jezičkih zakona i pravila, odnosno lingvističko mišljenje, koje učeniku omogućava razlikovanje nelingvističkih od lingvističkih pojava u upotrebi jezika (npr. prepoznavanje logičkog sadržajnog, semantičkog, sintaksičkog, obavijesnog plana rečenice). Sve to nužno uključuje stjecanje znanja o jeziku uopće, odnosno osnove opće lingvistike i osnove znanosti o našem jeziku, tj. fonetiku, fonologiju, morfologiju, tvorbu riječi, sintaksu, leksiku, stilistiku, ortografiju, ortoepiju, dijalekte i historiju jezika.

Usmeno i pismeno izražavanje u okviru našeg standardnog jezika zauzima, nesumnjivo, važnu ulogu. Konkretni doprinosi jednog i drugog vida izraza, koji stoje u neraskidivoj vezi, ogleda se u osposobljavanju učenika za pravilnu usmenu i pismenu komunikaciju standardnim jezikom, u razvijanju kulture njihovog izražavanja, jezičkog mišljenja i svijesti o višestrukome značaju i ulozi jezika. Iako je na prvom mjestu osposobljavanje učenika za pravilnu upotrebu standardnog jezika, među zadacima nastave našeg predmeta je i to da se učenici, u određenoj mjeri, upoznaju sa svim oblicima našeg jezika.

Učenike valja upoznati sa pravilima sastavljanja i stiliziranja tekstova, tj. opskrbiti ih znanjem o teoriji sastavljanja (vrste tekstova), tekstovnoj lingvistici (nadrečenično jedinstvo teksta), stilistici (poetska i lingvistička stilistika, funkcionalni stilovi) i retorici (osnove govorništa).

Sve vrste govornih i pismenih vježbi su u funkciji pouzdanog jezičkog ispoljavanja. Zato punu praktičnu prikladnost imaju gramatičke, akcenatske, ortoepske, dikcijske, leksičke, semantičke, pravopisne i stilske vježbe; opisivanje, pripovijedanje, raspravljanje itd. Programskim sadržajima iz područja jezika u upotrebi, omogućeno je da se integrirano pristupi jezičkim i književnim sadržajima, da se uspostavi korelacija. Osnov ove korelacije je vezani tekst.

Ove vježbe i oblici rada osposobljavaju učenike da se uspješno koriste svim komunikacionim ulogama, da izgrađuju svijest o jeziku, njegovoj funkciji i ljepoti te da budu govornici, slušaoci, čitaoci i kreativci na polju pisane riječi.

S obzirom na mnoštvo autora i naslova, u želji da se učenicima olakša stjecanje znanja, predložimo jezgrovite panoramne preglede pojedinih književnih razdoblja i njihovih predstavnika, gdje god je to opravdano, da bi ostalo vremena za velike pisce i značajne teme općenito.

Nastavnik se mora truditi da kod učenika izgradi čitalačke navike i da ih motivira da kao aktivni čitaoci pročitaju bar glavninu planiranog književnog fonda.

SADRŽAJ I STRUKTURA NASTAVNOG PLANA I PROGRAMA IZ BOSANSKOG JEZIKA I KNJIŽEVNOSTI ZA PRVI RAZRED SREDNJE ŠKOLE

I razred

(4 časa nedeljno, 148 godišnje)

A. Književnost (73 časa)

I Književnost i lektira

Teorija književnosti 13 časova (11 +2 utvrđivanja)

Pojam i naziv književnosti; književnost kao umjetnost; književnost i druge umjetnosti; usmena i pisana književnost; uloga književne umjetnosti u društvu; književnost i proučavanja književnosti: teorija, historija i književna kritika.

1. Vrste umjetnosti, 1
2. Književnost kao umjetnost riječi, 1
3. Nauka i književnost, 1
4. Književni rodovi i vrste (osnovni pojmovi), 1
5. Književnoumjetnički tekst, Musa Ćazim Ćatić (izbor) 1
6. Struktura umjetničkog teksta (izbor), 1
7. Pripovjedački umjetnički tekst (izbor), 1
8. Poezija i stvarnost (izbor), 1
9. Pjesnik, njegov svijet i jezik (izbor), 1
10. Pripovjedač i pripovijedanje (izbor), 1
11. Svete knjige, 1

Književnostilske formacije

Antička književnost 23 (21 + 2)

Osnovne informacije o razvoju, vrstama, tematici, predstavnicima i osobenostima antičke i rimske književnosti

1. **Uvod u antičku književnost**, 1
2. Mitska osnova antičke književnosti, 1
3. Odlike i podjela epske poezije, 1
4. Homer: „Ilijada“ (odlomak), 1
5. Homer: „Odiseja“ (odlomak), 1
6. Odlike i podjela lirike, 1
7. Sapfo (izbor), 1
8. Alkej (izbor), 1
9. Pindar (izbor), 1
10. Anakreont (izbor), 1
11. Odlike i vrste drame, 1
12. Sofokle: „Antigona“, 2
13. Eshil: „Okovani Prometej“ (izbor), 1
14. Aristofan: „Ptice“ (odlomak), 1
15. **Odlike i predstavnici rimske književnosti**, 1
16. Vergilije: „Eneida“ (odlomak), 1
17. Ovidije (izbor), 1
18. Katul (izbor), 1
19. Tibul (izbor), 1
20. Horacije (izbor), 1
21. Plaut: „Tvrđica“ (odlomak), 1

Stara književnost istočnih naroda 12 (10 + 2)

Osnovne informacije o razvoju, vrstama, tematici, predstavnicima i osobenostima književnosti starog vijeka i arapskoj i perzijskoj književnosti

1. „Ep o Gilgamešu“, 2
2. Firdusi: „Šahnama“, (odlomak „Rustem i Surhab“), 1
3. „Hiljadu i jedna noć“ (izbor), 1
4. **Klasici arapske i perzijske književnosti** (uvod), 1
5. Hajjam: „Rubaije“, 1
6. Rumi: „Mesneviya“, 2
7. Hafiz: „Divan“, 1
8. Sadi: „Dulistan“, 1

Narodna (usmena) književnost 18 (16 + 2)

Poetika usmene književnosti, intenzivnost kolektivnih osjećanja i mišljenja. Proces oblikovanja usmenih tvorevina. Usmeni stvaralac kao predstavnik svoje sredine. Odnos: stvaralac – djelo – slušaoci; identifikovanje slušaoca sa kazivačem; odgoj usmenim putem, pjevač kao čuvar društvenog, moralnog i nacionalnog identiteta. Historijsko predanje.

Tipologija jednostavnih usmenih oblika. Trajnost vrsta usmene književnosti. Njihova osnovna obilježja i razlike u funkciji. Tematski krugovi epske poezije. Junaci kao vaspitni uzori svoje sredine. Narodna poezija kao usmena historija višeg reda u formiranju i trajanju historijske svijesti – sa širim izborom usmene poezije i proze.

1. Podjela i odlike usmene književnosti Bošnjaka iz Srbije

2. Epska pjesma: „Budalina Tale“, 1
3. Epska pjesma, Avdo Međedović: „Ženidba Smailagić Mehe“, 2
4. Epska pjesma: „Đerzelez Alija, carev mejdandžija“, 1
5. Lirska pjesma: iz antologije Saita Orahovca: „Stare narodne pjesme Bošnjaka“ (izbor) , 1
6. Lirska pjesma,(izbor) 2
7. Sevdalinka (izbor), 1
8. Lirsko-epske vrste, 1
9. „Hasanaginica“, 2
10. „Smrt Omera i Mejrime“, 1
11. Romansa (izbor), 1
12. Usmena proza (narodna pripovijetka, bajka i basna) - Aiša Softić: „Usmena proza Bošnjaka“, (basne, bajke, novele, šaljive priče i anegdote)
13. Poslovice i izreke - Ismet Rebronja, Medisa Kolaković: „Budi nešto, da ne budeš ništa“, (antologija bošnjačkih izrečica iz Sandžaka)

Srednjovjekovna književnost 7 (6 + 1)

Počeci slavenske pismenosti. Najstarija slavenska pisma; najstariji spomenici južnoslavenske kulture.

1. Odlike i vrste srednjovjekovne evropske književnosti, 1
2. Počeci slavenske pismenosti, južnoslavenska srednjovjekovna literatura, 1
3. Bosanska srednjovjekovna književnost, 1
4. Zapisi sa stećaka, 1
5. Povelja Kulina-bana, 1
6. Ostale književne vrste, 1

Ukupno časova književnosti 73

II Jezik

Standardizacija jezika 5 (4 + 1)

Jezička standardizacija. Bosanski književni jezik. Književnojezičke varijante. Nestandardni jezički varijeteti.

1. Jezik kao sredstvo sporazumijevanja, 1
2. Jezici u svijetu, 1
3. Jezička norma i standardizacija, 1
4. Jezik i njegova struktura, 1

Fonetika i fonologija 8 (6 + 2)

Jezik kao sistem znakova. Fonetika i fonologija. Glasovi i foneme. Slog. Morfologija. Riječi i morfeme. Vrste morfema. Tvorba morfema. Morfofonološke alternacije i njihova uloga u promjeni i tvorbi riječi.

1. Fonetsko – fonološki nivo, 1
2. Nastanak i dioba glasova, 1
3. Jednačenje suglasnika po zvučnosti i mjestu tvorbe, 1
4. Gubljenje suglasnika i palatalizacije, 1
5. Jotovanje, 1
6. Alternacije ije/ je/ i/e, 1

Ortoepija i ortografija 4 (3 + 1)

Akcentatski sistem bosanskog književnog jezika (i njegovo obilježavanje).
Služenje rječnikom za utvrđivanje pravilnog akcenta.

1. Ortoepija i ortografija, 1
2. Akcentat i postakcentatske dužine, 1
3. Akcentatske vježbe, 1

Pravopis 16 (14 + 2)

Osnovni principi pravopisa bosanskog književnog jezika. Pravopisi i pravopisni priručnici.

1. Pravopisne odredbe pisanja **h i j**, 1
2. Pravopisne odredbe pisanja **č,ć,dž i đ**, 1
3. Pravopisni znaci, 1
4. Tačka, 1
5. Zarez, 1
6. Tačka – zarez, 1
7. Upitnik, 1
8. Uzvičnik, 1
9. Tri tačke, 1
10. Pisanje velikog i malog slova, 1
11. Sastavljeno i rastavljeno pisanje, 1
12. Apostrof, crta, crtica, 1
13. Dvotačka, geminacija i kosa crta, 1
14. Navodnici i polunavodnici, 1

Historija jezika 2 (1 + 1)

1. Historija jezika do kraja 15. stoljeća, 1

Jezik u upotrebi 40 (39 + 1)

Artikulacija glasova, jačina, visina, boja glasa. Izražajno kazivanje napamet naučenih kraćih proznih i dijaloških tekstova. Korišćenje zvučnih zapisa u podsticanju, procjeni i snimanju izražajnog čitanja, kazivanja i recitovanja. Stilske vježbe. Domaći pismeni zadaci.

1. Tipovi vezanog teksta, 1
2. Domaće pismene vježbe 8
3. Izrada pismenog zadatka 16
4. Govorne vježbe 3
5. Izražajno kazivanje napamet naučenih kraćih proznih i dijaloških tekstova 8

6. Rečenica kao komunikaciona i gramatička jedinica, 1
7. Lančana i paralelna veza rečenica u tekstu, 1
8. Morfemsko – morfološki nivo, 1

Ukupno časova jezika 75

Ukupno časova književnosti i jezika 148 (36 X 4)